

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Başvuru: 18 Ekim 2023

Kabul: 28 Aralık 2023

<https://doi.org/10.58642/kutbilim.1377937>

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KIRGIZ HALKININ CEPHEYE GÖNDERDİĞİ YARDIMLARA BİR BAKIŞ

Gulkayır OROZBAYEVA¹ & Leyla DERVİŞ²

Özet

İkinci Dünya Savaşı, insanlık tarihinin en yıkıcı olaylarından biri olarak kayıtlara geçmiş ve dünya genelinde büyük zararlara ve tahribatlara yol açmıştır. Milyonlarca insanın yaşamını yitirdiği, birçok şehrin tahrip olduğu, ekonomilerin sarsıldığı ve siyasi dengelerin kökten değiştiği bir dönemi temsil etmektedir. Bu savaş, genel olarak kapsamlı bir şekilde araştırılmış olmasına rağmen, İkinci Dünya Savaşı'nın Türk halkları üzerindeki etkileri ve katılımları pek az araştırılmıştır. Son yıllarda, Rus arşivlerinin kademeli bir şekilde açılmasıyla birlikte, Türk halklarının İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolü ve katkıları konuları araştırmacıların ilgi odağı haline gelmiştir. Türk halkları, savaşa aktif bir şekilde katılarak cephelerde önemli askeri harekâtlara imza atmış ve büyük kayıplar vermiştir. Aynı zamanda, savaş sırasında ve sonrasında cephe gerisinde çalışarak cephelere iâşe ve maddi yardımlar sağlamışlardır. Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk bölgeleri, kendi içinde ekonomik zorluklar ve kıtlıkla baş etmek durumunda olmalarına rağmen, savaş döneminde askeri çabaları desteklemek amacıyla çeşitli yardımlar ve hediyeler sunmuşlardır. Bu bölgeler, genellikle Sovyetler Birliği'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ve Kafkasya'daki Türk etnik gruplarını içermektedir. Bu dönemde, Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk bölgeleri, savaşın getirdiği ekonomik sıkıntılara rağmen, sivil halkın ihtiyaçlarına yönelik yardım malzemeleri, gıda ve diğer kaynakları cepheye sevk etmişlerdir. Bu destek, savaşın devam etmesine katkıda bulunmuş ve Sovyet savaş ekonomisinin direncini artırmıştır.

Bu çalışma, İkinci Dünya Savaşı sırasında Türk halklarından biri olan Kırgızların sağladığı yardımlara odaklanmaktadır. Temel amaç, arşiv belgelerine dayanarak Kırgız halkının savaş sırasında cepheye gönderdikleri yardımları incelemek ve bu katkıların önemini vurgulamaktır. Bu bağlamda, Kırgız halkının cephe gerisindeki çabaları belgeler ışığında ele alınacaktır.

Anahtar Kelime: İkinci Dünya Savaşı, Doğu Cephesi, Kızıl Ordu, Kırgız halkı, yardımlar.

¹ Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye, E-mail: calilkizi@bk.ru, ORCID: 0000-0003-3397-7830.

² Sorumlu Yazar, Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya, Türkiye, E-mail: leyladervis@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9396-9018.

Research Type: Research Article

Received: October 18, 2023

Accepted: December 28, 2023

<https://doi.org/10.58642/kutbilim.1377937>

AN OVERVIEW OF THE AID SENT TO THE FRONTLINES BY THE KYRGYZ PEOPLE DURING THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR

Gulkayır OROZBAYEVA³ & Leyla DERVİŞ⁴

Abstract

The Second World War stands as one of the most devastating events in human history, inflicting extensive damage and destruction globally. This epoch was characterized by the loss of millions of lives, the obliteration of numerous cities, the upheaval of economies, and a radical transformation in political balances. While this war has been comprehensively studied in a general context, the impact of the Second World War on Turkic peoples and their active participation remains a relatively understudied facet. In recent years, the gradual unveiling of Russian archives has garnered increased scholarly attention toward investigating the role and contributions of Turkic peoples during the Second World War. Turkic peoples played an active role in the conflict, engaging in significant military operations on various fronts and enduring substantial casualties. Simultaneously, they operated both during and post-war behind the front lines, furnishing essential sustenance and material assistance to the war fronts. Despite contending with economic difficulties and famine within their borders, the Turkic regions of the Soviet Union extended diverse forms of aid and gifts to bolster the military endeavors throughout the wartime period. These regions predominantly encompassed the Central Asian Republics of the Soviet Union and Turkic ethnic groups in the Caucasus. Throughout this era, the Turkic regions of the Soviet Union, notwithstanding the economic adversities of war, dispatched relief supplies, food, and other resources to the front lines to address the exigencies of the civilian populace. This support not only buttressed the war effort but also augmented the resilience of the Soviet war economy.

This study specifically delves into the contributions of the Kyrgyz people, a Turkic ethnic group, during the Second World War. The primary objective is to scrutinize archival documents detailing the aid sent by the Kyrgyz to the front lines and underscore the significance of these contributions. Within this framework, the endeavors of the Kyrgyz people behind the front lines will be elucidated through the examination of pertinent documents.

Keywords: Second World War, Eastern Front, Red Army, Kyrgyz people, Aid.

³ PhD Candidate, Akdeniz University, Institute of Social Sciences, Department of History, Antalya, Turkey, E-mail: calilkizi@bk.ru, ORCID: 0000-0003-3397-7830.

⁴ Corresponding author, Assoc.Prof.Dr., Akdeniz University, Faculty of Letters, History Department, Antalya, Türkiye, E-mail: leyladervis@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9396-9018.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945), geniş coğrafyalarda ortaya çıkan ve bir dizi çatışmanın birleşimi olan bir olaydır. Bu savaş, dünya tarihini derinden etkileyerek küresel siyasi, ekonomik ve toplumsal düzeni şekillendiren önemli bir dönemi temsil etmektedir. Avrupa, Asya, Afrika ve Pasifik bölgelerini içeren geniş bir coğrafyada etkisini gösteren bu savaş, dünya çapında tarihsel bir dönüşüme neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda, dünya haritası önemli ölçüde değişmiş, yeni uluslararası düzenlemeler yapılmış ve savaşın yıkıcı etkileri uzun bir süre boyunca devam etmiştir.

Bu savaşın *Doğu Cephesi*, Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne karşı gerçekleştirdiği cephe olarak bilinir. 22 Haziran 1941'de Almanya, "*Barbarossa Harekâtı*" adını verdiği ani bir taarruzla Sovyetler Birliği'ne saldırmıştır. Bu saldırı, Doğu Cephesi'nin açılmasına ve savaşın en kanlı ve yoğun yaşandığı cephe olmasına neden olmuştur. Doğu Cephesi'nde savaşın kritik dönemlerinden biri, *Stalingrad Muharebesi*'dir. Almanlar, 1942-1943 yıllarında Sovyet şehri Stalingrad'ı ele geçirmeye çalışmış ancak başarısız olmuşlardır. Bu zafer, Sovyetler Birliği için bir dönüm noktası olmuş ve Almanya'nın Doğu Cephesi'ndeki ilerleyişi durmuştur. Sonrasında, Sovyetler Birliği'nin saldırıları ve geri çekilen Alman kuvvetleriyle birlikte Doğu Cephesi'nde devam eden savaş, müttefiklerin lehine gelişmeye başlamıştır (Uçarol, 1995: 639, 605).

Kırgızistan, İkinci Dünya Savaşı'na Sovyetler Birliği'nin bir parçası olarak katılmıştı. Bu kapsamda, Kırgızistan, savaş boyunca askeri birliklerini cepheye göndermiş ve aynı zamanda çeşitli askeri teçhizat, mühimmat ve diğer lojistik malzemelerin üretimi ile sevkiyatına yönelik faaliyetlerde bulunarak savaşın askeri boyutuna etkin bir şekilde destek sağlamıştır (Alımkulov, 2018 :3).

Savaş yıllarında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ekonomik yönden gelişmiş batı bölgeleri, Almanya tarafından kısa sürede işgal edildi. Sovyetler Birliği'nin cephe hattından acil bir şekilde işletmelerin Kırgızistan'a tahliye edilmesi sonucunda, cumhuriyetin hafif endüstrisi sektöründe bir artış gözlenmiştir. Savaşın ilerleyen dönemlerinde, Kırgızistan, askeri sanayi tesisleri kurarak savaş malzemelerinin üretimine odaklanmıştır (Kerimbaev, 1980:52; Dçakışev, 2016:56). Örneğin, Kırgız Cumhuriyeti Toplumsal ve Siyasal Belgeler Merkezî Devlet Arşivi'nde bulunan "*Askerî Endüstri İşlerine Dair Yazışma. 30 Mayıs 1942-30 Eylül 1942 y.*" başlıklı dosyaya göre, savaş yıllarında Kırgızistan'da bulunan *60 No'lu Fabrika*, Kızıl Ordu için tüfek ve tabanca gibi silâhlarda kullanılan mermileri üretmiştir. Bu fabrikada 1942 yılının beş ayı içinde tüfekte kullanılan 7,62 milimetrelik mermiler ve tabanca mermilerinin üretimini sağlamıştır (KR KSD BMA, Fon. 56, Op. 5, D. 275, s. 5; KR KSD BMA, Fon. 56, Op. 5, D. 274, s. 150). Bu stratejik adım, cumhuriyetin savaş çabalarına aktif katılımını vurgulamakta ve kendi savunma kapasitesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Kırgızistan'da savaş mağdurlarına ve savaşla ilgili ihtiyaç sahiplerine yönelik gerçekleştirilen yardım ve destek çalışmaları, savaşın yarattığı zorluklarla başa çıkma ve toplum içindeki dayanışmayı güçlendirme hedefini taşımaktadır. Kırgızistan'ın savaşa katılımı, sadece askeri boyutta değil, aynı zamanda toplumsal bir çabanın ve dayanışmanın bir yansıması olarak da değerlendirilmelidir.

Savaş boyunca, Kırgız halkının orduya destek vermek amacıyla gönderdiği insani yardımlar ve hediyeler, cepheye yönlendirilen önemli kaynaklar arasında bulunmuştur (KR BMA, Fon. 350, Op. 1, D. 461, s. 78, 90; Kerimbaev, 1980:201). Bu yardımlar, savaşın getirdiği acil ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak değerlendirilmiş ve Kırgızistan'ın ulusal çapta bir dayanışma örneği sergilemesine olanak tanımıştır. Çalışmamız, bu yardım faaliyetlerini ele alarak, Kırgızistan'ın savaş dönemindeki toplumsal ve ekonomik dinamiklerini anlamamıza katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

KIRGIZ HALKININ ASKERİ BİRLİKLERE KATKISI: 8. MUHAFIZ PİYADE TÜMENİ ÖRNEĞİ

Kırgızistan, İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nin bir parçası olarak aktif bir şekilde savaşa katılmıştır. Toplamda 365.000 asker, çeşitli cephelerde görev alarak savaşa iştirak etmiştir. Bunların 160.000'i savaştan geri dönememiş (Altınsova, 2016:163). Bu dönemde, Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin ekonomik ve endüstriyel katkılarının yanı sıra, insani yardımlar da önemli bir rol oynamıştır. Kırgız halkı, savaşın zorlu koşullarında cephedeki askerlere moral sağlamak ve destek olmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede, özel heyetler oluşturularak, genellikle hükümet yetkilileri, parti temsilcileri ve diğer önemli kişilerin liderliğinde cephedeki askerleri ziyaret etmiş ve onlara hediyeler sunmuştur. Heyetler, sadece moral vermekle kalmamış, aynı zamanda askerlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyet göstermiştir (Dcakişev, 2016:82).

Kırgızistan'dan ilk gönderilen heyet 1941 yılında oluşturulmuştur. Bu heyet, Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Yetkilisi Kerimkul Orozaliev ve Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Karayolları Taşımacılığı Bakanı Kusain Kolbaev de dahil olmak üzere önemli kişilerden oluşmaktaydı. Heyet, 1941 sonbaharında Panfilov 8. Muhafız Tümeni'ni ziyaret etmek üzere yola çıkmıştır. Kırgızistan'dan oluşturulan bu ilk heyetle ilgili detaylı bilgilere tarihçi Askar Dcakişev'in çalışmalarında rastlanmaktadır.⁵ Kerimkul Orozaliev'in hatıralarına göre, Kırgızistan'ın ilk heyeti, sıcak tutacak giyecekler (paltolar, kulaklıklılı şapkalar, keçe çizmeler, yünlü çoraplar, eldivenler, kalın çamaşırlar), rafine şeker, yoğunlaştırılmış süt, bal, şekerlemeler, peksimetler, bisküviler, sucuklar, "Av" adlı sosisler, kurutulmuş balıklar, ispirto, votka, sarımsak, soğan, elma, kuru yemişler, et ve balık konserve gibi yiyecek ürünleriyle birlikte akraba ve yakınları tarafından cephedeki askerlere yazılan mektupları içeriyordu. Bu heyetle birlikte toplamda altı vagon yardım gönderilmiştir (Dcakişev, 2016: 82).

Toplanan ürünleri hareket halindeki ordu birliklerine ulaştırmak, büyük sorumluluk ve gizlilik gerektiren bir görevdi (Rayimberdiyev 2005: 14). Cepheye yönlendirilen demiryolu istasyonlarında, özellikle Kuybişev şehri ve çevresindeki bölgelerde yağmacıların sayısı oldukça fazlaydı. Yağmacılar, vagon kapılarındaki mühürleri kırarak ve iase ürünlerini çalarak sık sık hadiseler yaratıyorlardı. İlk heyet sorumlusu K. Orozaliev'in yayımlanmış anılarında, cepheye yapılan yolculuk hakkında şu bilgiler bulunmaktadır:

"Yükün korunması ve cepheye hediyelerin zamanında sevk edilmesi görevi için bize asker tahsis edilmedi. Silahsızdık. Ancak, ülkemiz, Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu önünde özel bir sorumluluk hissettim. Bu görevde, vagonların zamanında cepheye sevk edilmesi için askerî komutanlıklara başvurmam gerekti. Vesikam, tüm askerî ve sivil yetkililere, hediyelerin sevkiyatı için yaptığımız taleplere büyük bir dikkatle yaklaşılmasını sağladı. Vesika metni şöyleydi: "*Bunun hamili olan yoldaş K. Orozaliev, Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Batı Cephesi'ne 8. Muhafız Piyade Tümeni'nin askerleri, komutanları ve siyasî görevlileri için Kırgız halkının hediyeleriyle görevli olarak gönderilen Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin temsilcisidir. Tüm parti, Sovyet ve demiryolu teşkilâtlarından, kendisinin ve onun refakatindeki yükün, demiryoluyla hızlı bir biçimde ilerlemesinde yoldaş K. Orozaliev'e kolaylık ve gerekli olan yardımı göstermelerini rica ediyoruz.*" Vesikaya Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Sekreteri A. Vagov ve Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Komiserleri Birliği Başkanı T. Kulatov imza atmışlardır."

⁵ Detaylı bilgi için bkz.: Dcakişev Askar, "*Vehi Jizni Uçyonogo-İstorika, Partiyonogo i Obşestvennogo Deyatelya Kerimkula Orozalieva (1912-2002 gg.)*" (Bilim adamı-tarihçi, parti ve sosyal aktivist Kerimkul Orozaliev'in hayatı (1912-2002 gg.); Dcakişev Askar, "*Velikoye İspitaniye (70-y godovşine Pobedi v Velikoy Oteçestvennoy Voyne Posvyaşetsya)*". İzdatel'stvo KRSU, Bişkek, 2016, 178 s.

(Dcakişev, 2016: 82)

Savaşan askerlere hediyeler götüren ilk Kırgızistan heyetinin cepheye gitmek için izlediği yolculuk sırasında herhangi bir olay yaşanmamıştır. Ancak heyet, Moskova'dan 15 kilometre uzaklıkta olan Sortirovoçnaya İstasyonu'na güvenli bir şekilde ulaştığında, K. Orozaliev'in hatıralarına göre, Moskova'nın batısında yoğun çatışmaların devam ettiği açıkça anlatılmaktadır. Bu nedenle Sortirovoçnaya İstasyonu'nun Askerî Kumandanı Albay Polikarpov, Kırgızistan heyetini Moskova'dan geçirmemiş ve heyet, orada bir gün kalmıştır. Yola devam etme izni verildiğinde ise heyet, Beyaz Rusya Garı'ndan geçerken bombardıman altında kalmıştır (Dcakişev, 2016: 83-84).

Bu suretle, Kırgızistan'dan cepheye gönderilen heyet, 29 Aralık 1941 yılında Kızıl Ordu'nun Batı Cephesi'nde bulunan 8. Muhafız Tümeni'nin karargâhına ulaşmıştır. Burada heyeti, tümen komutanı General Revyakin, tümen komiseri Albay Egorev ve diğer yöneticiler sıcak bir şekilde karşılamışlar ve gelen hediyeleri kabul etmişlerdir.

Resim 1: Kerimkul Orozaliev, Panfilov 8. Muhafız Piyade Tümeninin askerlerine hediyeleri teslim ederken. [Moskova yakınlarındaki İstra ilçesindeki ormanda- Albay Logvinenko'nun alayının bulunduğu yerde. 29 Aralık 1941].

Kaynak: https://rus.azattyk.org/a/second_world_war_kyrgyz_ssr_/26967192.html

(Erişim tarihi: 02.09.2022).

General Revyakin, tugay askerlerine gösterilen ilgi ve alakanın yanı sıra, Alman askeri birliklerine karşı yürütülen büyük savaşın zor günlerinde Kızıl Ordu'ya verilen desteği nedeniyle Kırgız halkı ve Kırgızistan Hükümeti adına, askerler, siyasi görevliler ve komutanlar olarak büyük bir minnettarlık ifade etmiştir. General Revyakin, Kırgızistan heyetine, 8. Muhafız Tümeni'nin etnik olarak Kırgız ve Kazak milliyetine mensup askerlerden oluşturulduğunu ve onların Moskova önlerindeki çok kanlı muharebelerde Alman Ordusu'nun hücum kuvvetlerini bozguna uğratmada kahramanlık ve yüreklilik gösterdiklerini anlatmıştır. Bu kahramanlıklar sonucunda Alman askerî birlikleri, Moskova'dan 120-150 kilometreye geri atılmışlardır (Dcakişev, 2013: 15-16). Bu tümenin kahramanlıkları Aleksandr A. BEK'in "*Moskova Önlerinde. Volokolamsk Şosesi Savaşları*"⁶ isimli muazzam eserinde de yansıtılmıştır. Bilhassa, heyecanlı ve unutulmaz görüşmeler, Albay Baurcan Momış Ulı ve Albay Logvinenko'nun askerî birliklerinde geçmiştir. Tümenin Kırgız ve

⁶ Bkz.: Bek, Aleksandr A., *Moskova Önlerinde Volokolamsk Şosesi Savaşları*, Türkçesi: Celal Öner, Roman Yayınları, İstanbul 1999, 575 s.

Kazak asıllı askerleri, Kırgızistan'dan gelen temsilci K. Orozaliev'e Alman Ordusu'yla yaptıkları kanlı muharebeyi anlatmışlardır (Dcakişev, 2016: 85). Bu ziyaret ve hediyeler tümünde büyük bir coşkuyla karşılanmış, askerlere moral ve motivasyon kaynağı olmuştur. Cepheden dönen heyet, Kırgızistan'da düzenlenen ve tüm halka açık olan toplantılarda 8. Muhafız Piyade Tümeni'nin savaştaki başarıları hakkında öğrendiklerini anlatmışlardır. Bu yaşananlar dönemin yerel gazetelerine de yansımıştır (Dcakişev, 2016: 82-86). Bu bağlamda, Sovyet-Alman Savaşı sırasında cepheye görev yapan askerlere hediyeler götüren Kırgızistan heyeti, ilerleyen dönemlerde düzenlenecek olan diğer heyetler için temel oluşturmuştur.

Sonraki dönemlerde gönderilen heyetler aracılığıyla, savaşan askeri birliklere gıda ve temel ihtiyaç ürünlerinin yanı sıra değerli hediyeler de gönderilmiştir (KR BMA, Fon. 350, Op. 28, D. 3, s. 25). Kırgız Cumhuriyeti Merkezî Devlet Arşivi'ndeki 350. Fon'da yer alan belgelere göre, İkinci Dünya Savaşı sırasında cepheye gönderilen Sovyet Ordusu'nun askerlerine İsviçre ve diğer yerlerde üretilen kol ve cep saatleri gibi değerli hediyeler gönderilmiştir. Örneğin, 22-23 Nisan 1942 tarihlerinde Kırgızistan hükümeti tarafından, o dönemin çeşitli firmalarının en üst düzey markalarından ve çeşitli modellerdeki saatler, cephe ziyareti için hazırlanan Kırgızistan heyetinin başkanı Şukurov'a teslim edilmiştir. Bu saatler arasında erkeklere mahsus fiyatı 2.750 SSCB Rublesi'ne kadar varan saatlerin yanı sıra kadınlara mahsus altın saatler de bulunmaktaydı, ki bunlar 2.200 SSCB Rublesi değerindeydi (KR BMA, Fon. 350, Op. 28, D. 3, s. 25-27). Çıkarılan veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: 8. Muhafız Piyade Tümeni'ne tevdi edilmesi için Kırgızistan'dan cepheye gidecek heyete 22-23 Nisan 1942 tarihinde teslim edilen hediyeler

Hediye	Firması ve Markası	Kime Mahsus	Bedeli (SSCB Rublesi)
Cep Saati	Kirov adlı Saat Fabrikası	Erkek	350
Bilek Saati	“Lyus`en”: Altın bilezikli metal saat	-	1.000
Saat	“Amega”: kulakları ile	-	1.000
Saat	“Mozer”	Kadın	1.000
Saat	“Longines”: dört köşeli	Kadın	1.200
Saat	“Tehnos”	-	750
Saat	“Zif”	-	600
Saat	İki kapaklı altın saat	Erkek	2.750
Cep Saati	“Zim”	Erkek	825
Bilek Saati	“Liip”: altın saat	Kadın	1.700
Bilek Saati	“Zif”: altın bilezikli altın saat	Kadın	2.200
Cep Saati	İsviçre firması: üç kapaklı altın saat	-	-
Saat	“Lonjin”: iki kapaklı ve altın köstekli altın saat	-	-
Bilek Saati	“G. Mozer” altın saat	-	-

Kaynak: KR BMA, Fon. 350, Op. 28, D. 3, s. 25-27

Dolayısıyla, Kırgızistan cepheye temel iye ve ikmal ürünleri sağlamanın yanında askeri birliklere değerli hediyeler de göndermiştir. (Nifadev 2015: 25).

Özetle, 8. Muhafız Piyade Tümeni örneği üzerinden incelendiğinde, Kırgız halkının İkinci Dünya Savaşı'ndaki çabaları, cepheye askerlere yönelik moral ve destek amacıyla çeşitli girişimleri içermiştir. Kırgızistan'dan oluşturulan heyetler, sıcak tutacak giyeceklerden yoğunlaştırılmış süte, bal ve şekerlemelere kadar çeşitli hediyelerle donatılmıştır. Bu heyetler, sadece moral vermekle kalmamış, aynı zamanda askerlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da faaliyet göstermiştir. Heyetlerin görevi, sadece askerlere destek sağlamakla sınırlı

kalmamış, aynı zamanda taşıdıkları ürünleri hareket halindeki ordu birliklerine güvenli bir şekilde ulaştırmak da büyük bir sorumluluk gerektirmiştir. Bu süreç, özellikle yağmacıların fazla olduğu demiryolu istasyonlarında gizlilik ve koruma ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

Kırgızistan'ın savaşa katkısı sadece insani yardımlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda değerli hediyelerle de desteklenmiştir. İsviçre ve diğer ülkelerde üretilen pahalı kol ve cep saatleri gibi hediyeler, savaşan birliklere özel bir hediye olarak gönderilmiştir. Bu çabalar, Kırgızistan'ın savaşa katılımının yalnızca askeri boyutta değil, aynı zamanda toplumsal ve insani bir destekle de şekillendiğini göstermektedir.

Resim 2: Panfilov Tümeni için sevkiyatı sağlayan Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti temsilcileri, heyetin sorumlusu Şukurov. Moskova 1942 yılı.

Kaynak: <https://kabar.kg/news/75-let-velikoi-pobedy-arkhivnye-fotografii-tylovikov-iz-kyrgyzstana/> (erişim tarihi: 02.09.2022). [Fotoğrafın çekildiği yer: Moskova]

LENİNGRAD'A GÖNDERİLEN YARDIMLAR

Bir diğer önemli yardım ve hediye sevkiyatı, Leningrad (günümüzde Sankt-Petersburg) ablukası sırasında gerçekleşmiştir. Leningrad kenti, Mihver Devletleri kuvvetleri tarafından 8 Eylül 1941 tarihinde son kara bağlantısı kesilerek 27 Ocak 1944 tarihine kadar kuşatma altında kalmıştır. Bu, sivil insanların 872 gün boyunca devam eden uzun süreli kuşatmalardan birini teşkil etmektedir. Açlık, soğuk ve hastalık nedeniyle on binlerce insan hayatını kaybetmiştir (Nifadev 2015; Şafir, 2015: 23) (Bkz. Ek 3). Bu zorlu süreçte Leningrad halkına yardım elini uzatanların başında Kırgız halkı gelmiştir (Nurmambetov 1990: 133; Şerstobitov 1990: 177).

Resim 3: Ocak 1942 tarihine ait ekmek kartı. Leningrad kuşatmasında ekmek porsiyonu.

Kaynak: Kırgız Cumhuriyeti Millî Tarih Müzesi, [Fotoğrafın çekildiği tarih ve yer: 22 Kasım 2022, Bişkek]

Kırgız halkı, Leningrad şehrini savunan askeri birlikler ve şehirdeki sivil halk için iaşe ürünleri toplamıştır. Bu malzemeler, toplam 52 vagona yüklenmiş olup miktarları Tablo No: 2'de verilmiştir. (Nurmambetov, 1990: 134; Kazakbaev, 1966: 354).

Tablo 2: Leningrad muhafızlarına ve halkına gönderilen 52 vagon iaşe ürünü.

İaşe Ürünü Adı	Vagon
Un	15
Pirinç	2
Et ve Et Ürünleri	8
Soğan	1
Sebzeler	8
Ceviz	6
Kuru Yemişler	7
Şarap Ürünleri	1

Kaynak: Bkz. Nurmambetov B. N., *Trudyaşiesya Goroda Frunze v Godı Velikoy Oteçestvennoy Voynı*, 1990: 134.

Bu 52 vagonluk yardım konvoyu, 18 Şubat 1942 tarihinde Kırgızistan'dan Leningrad'a sevk edilmiştir. İlk sevkiyat konvoyuna, Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesi Sekreteri M. Tokobaev'in başkanlık ettiği bir heyet refakat etmiştir. Bu 14 kişilik heyet arasında Narimanov Kolhozu'nun başkanı T. Sulaymanov, SSCB Yüksek Şurası üyesi K. Soronbaev, Kızıl-Kıya kömür ocağı öncü işçisi K. Musafirov, Komünist Partisi Tyan-Şan Bölge Komitesi sözcüsü K. Konduçalova, şair K. Malikov ve diğer kişiler yer aldı (Staruseva 2016: 115-116).

Ablukaya altında kalan Leningrad şehrine ulaşım Ladoga Gölü üzerinden gerçekleştiriliyordu. Normal şartlarda deniz ulaşım araçları kullanılırken, göl yüzeyinin donduğu kış aylarında ise göl üzerinde kara taşıtları yürütülmüştür. Bu tek taşıt yoluna “*Hayat Yolu*” ismi verilmişti. Savaş yıllarında “*Hayat Yolu*” vasıtasıyla Leningrad şehrinin ahalisi için iaşe ve diğer zarurî ikmal ürünleri sağlanmaya çalışılmıştır (Şafir, 2015: 24). Kırgızistan'dan gönderilen hediyelerin ilk kısmı, Ladoga Gölü'nün donmuş yüzeyinden taşınarak, 21 Mart 1942'de Leningrad'a ulaştırılmıştı. Bu süreç, Ladoga Gölü'nün buzlu yüzeyi üzerinde gerçekleştirilen “*Hayat Yolu*” adlı taşıma yöntemiyle tamamlanmıştır (Kerimbaev 1980: 201; Nurmambetov 1990: 134; Staruseva 2016: 115-116).

Resim 4: Ladoga Gölü üzerinden Sovyet-Alman Savaşı yıllarında iaşe malzemelerinin sevkiyatı

Kaynak: *Kırgız Cumhuriyeti Millî Tarih Müzesi*, [Fotoğrafın çekildiği tarih ve yer: 22 Kasım 2022, Bişkek]

Bu hediyeler, Leningrad şehrinin savunmasında yer alan birliklere, 'Baltika' ve 'Oktyabrskaya Revolyutsiya' gemilerinin denizcilerine, Leningrad bölgesindeki partizanlara⁷ ve Leningradlılara verilmiştir (Nurmambetov 1990: 134). Bu şekilde, Mart 1942'nin sonlarında Kırgızistan heyeti temsilcileri, Leningrad'a 52 vagon çeşitli iaşe ürünleri getirmişlerdir. (Şerstobitov 1990: 177; Staruseva 2016: 115). Heyet, iaşe ve yardımların yanı sıra Kırgız halkının yazdığı moral mektuplarını da cephedeki askerlere ulaştırmıştır (Şerstobitov 1990: 177; Staruseva 2016: 115). Bu mektuplardan birinde şu ifadeler yer almaktadır:

“[...] Biz, cepheden çok uzaktayız. Bizi birbirimizden dört bin beş yüz kilometrelik mesafe ayırmaktadır. Aramızdaki uzak yolda İdil yakınındaki ormanlar, Kazak bozkırları, Orta Asya çöllerinin kumları ve duman kaplı sıradağlar bulunmaktadır. Sovyet Kırgızistan işçilerinin kalpleri sizinledir.” (Nurmambetov 1990: 134).

Kırgızistan heyeti, aynı zamanda Kızıl Ordu askerlerini ve Baltık denizcilerini de ziyaret etmiştir. Ayrıca, Leningrad bölgesinin Alman Ordusu tarafından işgal edilmiş ilçelerinde gerilla savaşı yapan partizan müfrezeleri ile de görüşmüştür (Staruseva 2016: 116-117; Nurmambetov 1990: 134).

Kırgızistan, savaşın sonraki dönemlerinde Leningrad bölgesine yönelik hediye heyetlerini düzenleyerek göndermeye devam etmiştir (Şerstobitov 1990: 177; Nurmambetov 1990: 135). İkinci heyet, 1942 yılının Kasım ayında Leningrad şehrine ulaşan 17 vagon iaşe ürünü taşımıştır. Heyetin başkanlığını Komünist Partisi Balıkçı İlçe Komitesi Sekreteri Bagdasaryan yapmıştır. Ayrıca, Kırgızistan Komünist Partisi Oş Bölgesi Komitesi'nin Kadro Bölümü BaşkanYardımcısı Carkınbaev ve Celâl-Abad Bölge Şurası'nın İcra Komitesi Başkanı Vekili Yunusaliev de heyetin bir parçası olarak yer almışlardır (Staruseva 2016: 119).

Leningrad şehrine düzenlenen üçüncü yardım heyeti 1943 yılının Mart ayında gitmiştir. Bu

⁷ Sovyet partizanları, II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği topraklarını işgal eden İtilaf Devletlerine karşı cephe gerisinde gerilla savaşı yürüten, Sovyet hükümeti tarafından merkezi olarak kontrol edilen ve örgütlenen direniş kuvvetleridir. Bu direniş hareketinin temel amacı, işgal edilen topraklarda ve cephe gerisinde düşman birliklerinin düzenini bozacak şekilde ulaşımı ve iletişimi kesmek, engellemektir.

heyet aracılığı ile Leningrad'a toplam 16 vagon yardım-hediye ulaştırılmıştır. Söz konusu heyetin yetkilileri arasında Kurman-Gali Karakeev (daha sonradan Kırgız SSC Bilimler Akademisi başkanı olacak) ve A. Anarbaev bulunmaktaydı. Kırgızistan'ın bu heyeti, önceki Kırgızistan yardım heyetleri gibi Sovyet donanma askerleri ve komutanlarını ziyaret etmenin yanı sıra askeri ve rutin günlük işlerin işleyişine de tanıklık etmiştir (Kerimbaev 1980: 201; Staruseva 2016: 119).

Dördüncü heyet, 1943 yılının Ekim ayında Leningrad'a gitmiştir. Bu heyetin yetkilileri arasında Kırgız SSC Yüksek Şurası Başkanlığı Başkanı M. Tokobaev, şair A. Usenbaev, Çolpon-Ata Sovhozu'nun ünlü yılkı çobanı K. Talkanbaev, Putilov Fabrikası'nın eski işçisi S. Çulkov ve diğer kişiler bulunmaktaydı. Bu dördüncü delegasyon, tayin edilen yere 38 vagon iâşe ürününü ulaştırmıştır. Heyet üyeleri, seyyar ordunun askerî birliklerini ziyaret etmekle beraber, Leningrad bölgesinin Kuzey-Batı Cephesi'nde bulunan 2.Gerilla Müfrezesinin partizanlarıyla da görüşmüşlerdir. Onlar dışında Leningrad işçi halkını da ziyaret etmişlerdir (Staruseva 2016: 119-120).

Elde ettiğimiz verilere göre, 8 Eylül 1941 ile 27 Ocak 1944 tarihleri arasındaki Leningrad kuşatması döneminde, Kırgız halkı, cepheye ve Sovyet askerlerine yoğun miktarda iâşe göndermiştir. Toplamda 100 vagonun üzerinde gıda yardımı sağlanmış, 54.000'den fazla bireysel hediye ve yüzlerce mektup gönderilmiştir (Şafir 2015: 25, 35; Nurmambetov 1990: 135). Bu yardımlar, yalnızca askeri birliklerin temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda Leningrad'da kuşatma altındaki sivil halka da yardım elini uzatmayı amaçlamıştır. Temel gıda maddeleri, giyecekler, ilaçlar ve diğer yaşamsal malzemelerin yanı sıra, moral sağlamak amacıyla yazılan mektuplar ve çeşitli motivasyon destek mesajları da gönderilen yardımlar arasında yer almıştır.

Kırgız halkının bu dönemdeki yardımları, Leningrad kuşatmasının getirdiği acil ihtiyaçları karşılamada ve kuşatma altındaki şehirdeki insanların dayanıklılığını artırmada önemli bir rol oynamıştır. Bu destek, Kırgız halkının yardım elini uzattığı bir dönemi yansıtmaktadır. Kuşatma sırasında gönderilen yardımların, savaşın yıkıcı etkilerine karşı bir direniş gösterme ve dayanışma ruhunu ortaya koymada önemli bir rol oynamıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Kırgızistan heyetleri, İkinci Dünya Savaşı sırasında General Panfilov'un liderliğindeki 8. Muhafız Piyade Tümeni'ne, 385. Piyade Tümeni'ne, 4. Muhafız Birliği'ne, Transkafkasya Cephesi'ne, Volhov Cephesi'ne, Kuzey Kafkasya Cephesi'ne, Güney-Batı Cephesi'ne, 3. Ukrayna Cephesi'ne, 4. Ukrayna Cephesi'ne ve Doğu Cephesi'nde bulunan diğer askeri birliklere yardımda bulunmuştur. (Kazakbaev 1966: 330; Altmışbaev 1966: 283).

İkinci Dünya Savaşı boyunca, Kırgızistan'dan toplamda 22 heyet, cepheye gönderilmiştir (Dcakişev 2016: 81; Nifad'ev 2015: 26). Genel verilere göre, halktan 96.600 adet koyun derisi, 121.4 ton yün, 11.984 adet değerli deri, 2.156 adet çeşitli deri ve 11.516 metre çeşitli kumaş savaş ihtiyaçları için toplanmıştır (Osmonov 2012: 440; Asankanov 2000: 258). Bu rakamlar, Kırgızistan halkının cephe gerisindeki Kızıl Ordu'nun askeri birliklerine sağladığı yardımın boyutunu ortaya koymaktadır.

Sovyet Hükümeti, Kırgız Sovyet Cumhuriyeti'nden askeri birliklerin oluşturulmasında insan kaynaklarından faydalandığı gibi, kolhoz ve fabrikalardan da yararlanmıştır. Ayrıca yoğun propaganda sayesinde de cephe gerisinde kalan insanların üretim alanında gösterdikleri olağanüstü çabalardan da oldukça istifade ettikleri görülmektedir. Bunun için savaşın ilk aylarından beri propaganda işlerine hız verilerek ülke çapında toplantılar ve mitingler yapılmıştır. Yerleşim yerlerinde ve büyük sanayi alanlarındaki kolhoz, sovhoz ve fabrikalarda propaganda merkezleri kurulmuştur. 1943 yılının yaz aylarına gelindiğinde ülke genelinde

459 propaganda merkezi bulunuyordu (Altımişova 2016: 162). Burada tecrübeli propagandacılar tarafından halka düzenli olarak cephedeki durum ile ilgili bilgi veriliyor, ideolojik faaliyetler düzenleniyor, enternasyonalizmin önemi ve vatanseverlik duygular aşılanıyordu. Bir diğer propaganda aracı olarak ta basın kullanılmıştır. Böylelikle halkı etkilemek ve cepheyi desteklemek yolunda tüm araçlar devreye alınmıştır. Bununla birlikte, Kırgızistan halkının Kızıl Ordu'ya yaptığı yardımların devletin tamamen yönlendirmesi, zorlama ve mecburiyetle gerçekleştiği iddia edilemez. Kırgızistan'daki halkın büyük çoğunluğu, yaşları ne olursa olsun, savaşın hızlı bir şekilde sona ermesini istemeleri nedeniyle, bu psikoloji onları yardıma yönlendirmiştir. Bu durum, yardımların devlet kontrolü olmaksızın, halkın içsel motivasyonu ve vatanseverlik duygularıyla gerçekleştiğini göstermektedir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı, Türk dünyasını bir dizi açıdan etkileyen önemli bir dönemdir. Özellikle Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk halkları, bu savaş sürecinde ekonomik, sosyo-kültürel, demografik ve diğer birçok yönden etkilenmiş ve belirgin bir rol oynamıştır. Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türk halkları arasında binlerce kişi, savaşa katılarak kahramanlıklar sergilemiştir. Ancak sadece cephede değil, cephe gerisinde kalan bireyler de büyük zorluklar çekerek ordunun ihtiyaçlarını karşılamak adına çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Kırgız halkı, savaş boyunca, başta insan gücü olmak üzere, maddi kaynaklarını seferber etmiştir. Bu seferberlik, Almanların mağlup edilmesinde önemli bir katkı sağlamıştır. Kırgızların, savaş koşullarına rağmen cephedeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak adına sürekli olarak çeşitli malzemeleri gönderdiği görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, savaşan askerlere yönelik destek ve moral sağlamak amacıyla Kırgızistan'da özel heyetler oluşturularak cepheye gönderilmiştir. Bu heyetler, savaşan birliklere moral sağlamak amacıyla gıda ve değerli hediyeleri cepheye bulunan askerlere ulaştırmışlardır. Kırgızistan'dan gönderilen yardımların içinde gıda, giyim, değerli hediyeler ve moral mektupları bulunmaktadır. Bu yardımlar, cephede mücadele eden askerlere ve cephe gerisindeki halka umut ve güç vermiştir. Özellikle Leningrad ablukası sırasında, Kırgız halkı, Leningrad'daki sivil halka ve askeri birliklere geniş çaplı yardımlar göndermiştir. Yardımlar arasında un, pirinç, et, sebze, kuru yemişler gibi gıda malzemeleri yer almaktadır. Yardımlar, donmuş *Ladoga Gölü* yüzeyi üzerinden taşınarak Leningrad'a ulaştırılmıştır. Ayrıca, Kırgız halkı, savaşın zorlu koşullarında, özellikle *Panfilov 8. Muhafız Piyade Tümeni*'ne yönelik çeşitli yardım heyetleri aracılığıyla askerlere moral sağlamış ve temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bu bağlamda, Kırgızistan'dan savaşan askeri birliklere ve sivil halka yönelik düzenlenen heyetlerin cepheye gitmeleri, önemli bir sosyal ve destek faaliyetini temsil etmiştir.

Sonuç olarak, Kırgız halkı, diğer Orta Asya Türk toplulukları gibi, cephedeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan çeşitli malzemeleri savaş boyunca sürekli olarak göndermiştir. Zorlu savaş yıllarında gerçekleştirilen cepheye destek faaliyetleri, Kırgız halkının yaşam koşullarını büyük ölçüde olumsuz etkilemesine rağmen zaferin kazanılması uğruna sürekli bir şekilde devam etmiştir. Böylece Kırgız halkı, sadece cephede değil, aynı zamanda cephe gerisinden de yoğun destek vererek zaferin kazanılmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Kırgız halkının yardım ve motivasyon sağlaması, Sovyetler Birliği'nin genel savaş stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın hem cephede hem de cephe gerisindeki aktif katılımı, İkinci Dünya Savaşı'nın seyrine etki eden önemli bir faktör olmuştur.

KAYNAKÇALAR

KR BMA (Kırgız Cumhuriyeti Merkezî Devlet Arşivi)

KR BMA, Fon. 350, Op. 28, D. 3, s. 25-27

Rasporyajeniya Sovnarkoma Soyuza SSR, telegramma t. Stalina, postanovleniye SNK Kirgizskoy SSR i TsK KP (b) Kirgizii, spisok rabotnikov iskusstva vızıvayemih na spets priyom, perepiska s mestnimi uçrejdeniyami, predpriyatiyami i organizatsiyami po hoz. voprosam. 4 Fevralya 1942 goda – 2 Sentyabrya 1942 goda. Na 59 listah.

KR BMA, Fon. 350, Op. 28, D. 3, s. 25

KR BMA, Fon. 350, Op. 1, D. 461, s. 78, 90

KR KSD BMA (Kırgız Cumhuriyeti Toplumsal ve Siyasal Belgeler Merkezî Devlet Arşivi)

KR KSD BMA, Fon. 56, Op. 5, D. 275, s. 5

KR KSD BMA, Fon. 56, Op. 5, D. 274, s. 150.

Araştırma Eserler

Alımkulov, N. A. (2018). Finansovaya pomoş patriotov Kirgızstana v godı voynı (na pokupku voyennoy tehniki), *Elibrary*, 2018 g., s. 15-18.

Altımışova Zuhra (2016), İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası, *II. Dünya Savaşı'nda Kirgızistan*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, No: 17, İstanbul, ss. 161-177

Altımışbaev, A. A., Zima, A. G., Kerimbaev, S. K., Musin, H. M. ve Orozaliev, K. K. (redaktsiyonnaya kollegiya). (1966). *İstoriya Sovetskogo Raboçego Klassa Kirgızstana*, Akademiya Nauk Kirgızskoy SSR İnstitut İstoriı, İzdatelstvo “İlim”, Frunze.

Asankanov Abilabek, (2000), *Kirgız Respublikasının Tarihi*, Kırgızistan Yayınevi, Bişkek.

Bek, Aleksandr A., (1999), *Moskova Önlerinde Volokolamsk Şosesi Savaşları*, Türkçesi: Celal Öner, Roman Yayınları, İstanbul.

Dcakişev, A. U. (2013). *Vehi jizni uçyonogo-istorika, partiynogo i obşestvennogo deyatelya Kerimkula Orozalieva (1912-2002 gg.)*. Bişkek.

Dcakişev, A. U. (2016). *Velikoye İspitaniye (70-y godovşine Pobedi v Velikoy Oteçestvennoy Voyne Posvyaşaetsya)*. İzdatel'stvo KRSU, Bişkek.

Dcakişev, A. U. (2016). *Velikoye İspitaniye (70-y godovşine Pobedi v Velikoy Oteçestvennoy voyne posvyaşaetsya)*. İzdatel'stvo KRSU, Bişkek, s. 56

Kazakbaev, A., Karakeev, K., Mirtov, V., V., Semenov İ. E. ve Tabısaliev S. (redaktsiyonnaya kollegiya), (1966). *Oçerki İstorii Kommunističeskoj Partii Kirgizii*. İzdatelstvo “Kırgızstan”, Frunze.

Kerimbaev, S. K. (1980). *Sovetskiy Kirgızstan v Velikoy Oteçestvennoy voyne 1941-1945 gg.*, İzdatelstvo “İlim”, Frunze.

Nifad'ev, V. İ. (otvetstvenniy redaktor redaktsionnogo soveta). (2015). *Podvigi Kirgızstantsev v Godı Velikoy Oteçestvennoy Voynı. 70-letiyu Velikoy Pobedi posvyaşaetsya*. İzdatelstvo KRSU, Bişkek.

Nurmambetov, B. N. (1990). *Trudyşaiesya Goroda Frunze v Godı Velikoy Oteçestvennoy Voynı*. İzdatelstvo “İlim”, Frunze.

Osmonov, Ö., (2012), *İstoriya Kirgızstana (S Drevneyşih Vremen Do Naşih Dney)*, Mezgil Yayınları, Bişkek.

Staruseva, T. İ. (2016). *Velikaya Oteçestvennaya Voyna (1941-1945 gg.)*. Uroki İstorii. (v tryoh tomah) Tom: II, Bişkek.

Şafir, A. L. (2015). *70 let Velikoy Pobedi veličayşiy podvig vo imya rodini 1945-2015*. “Turar”, Bişkek.

Şerstobitov V.P., Daniyarov S.S., Kanimetov A.K. i grugiye (redaktsionnaya kollegiya) (1990), *Kirgiziya v 1938-1960 gg.*, Tom IV, İzdatelstvo “Kırgızstan”, Frunze.

Uçarol Rıfat, (1995), “*Siyasi Tarih (1789-1994)*”, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 915 s.

Sürelı Yayın

Rayımberdiev, “Leningradga 41 vagon azık-tülük alıp barganbız”, “*Kırgız Tuusu*” Gazetesi, 6-10- may, 2005: 14.

EXTENDED ABSTRACT

The Second World War stands as one of the most devastating events in human history, causing widespread destruction and upheaval globally. Marked by millions of casualties, the decimation of cities, economic upheaval, and profound shifts in political dynamics, this war has been extensively studied. However, the impact of the Second World War on Turkic peoples and their active involvement has received relatively little attention until recent years, with the gradual unveiling of Russian archives shedding light on the role and contributions of Turkic populations. These communities played a vital role in crucial military operations, suffering significant losses while simultaneously providing substantial food and material aid to the fronts during and after the war.

This study delves into the assistance extended by the Kyrgyz, one of the Turkic communities, during the Second World War. The primary objective is to scrutinize the aid dispatched by the Kyrgyz to the front, drawing insights from archival documents and underscoring the significance of these contributions. The Kyrgyz people's endeavors behind the front lines will be examined through the lens of historical documentation.

The Eastern Front of the Second World War, characterized by Germany's campaign against the Soviet Union in "*Operation Barbarossa*" from June 22, 1941, marked a turning point in the conflict. The Battle of Stalingrad in 1942-1943, a critical juncture on the Eastern Front, witnessed a German attempt to capture the Soviet city, ultimately resulting in their defeat and altering the course of the war. Kyrgyzstan, akin to other Soviet republics, actively participated in the war by deploying military units, contributing to the production and transportation of various military supplies, ammunition, and logistical materials. During the war, the economically developed western regions of the Soviet Union quickly fell under German occupation, prompting the urgent relocation of industries to Kyrgyzstan. This led to a surge in the republic's light industry sector. Subsequently, Kyrgyzstan strategically shifted towards establishing military-industrial facilities, aiming to bolster its defense capacity and actively engage in the war effort. Concurrently, relief and support initiatives within Kyrgyzstan aimed at addressing war-related hardships and fostering societal solidarity.

Throughout the war, humanitarian aid and gifts sent by the Kyrgyz people played a crucial role as significant resources directed to the front lines. These efforts not only addressed urgent wartime needs but also showcased a national-scale example of solidarity. This study seeks to contribute to our comprehension of Kyrgyzstan's social and economic dynamics during the war by analyzing these aid activities.

The Second World War significantly impacted the Turkic world on multiple fronts. The Turkic peoples of the Soviet Union faced economic, socio-cultural, demographic, and various other challenges during this period, actively participating in the conflict. While thousands among them exhibited heroism on the front lines, those behind the scenes faced immense difficulties, engaging in activities to meet the army's needs. The Kyrgyz people, harnessing their material resources, notably manpower, made a substantial contribution to the defeat of the Germans. Despite wartime conditions, continuous shipments of various materials from Kyrgyzstan met the soldiers' needs at the front.

During the war, Kyrgyzstan formed special delegations sent to the front to support and boost the morale of the fighting soldiers. These delegations delivered essential supplies, valuable gifts, and morale-boosting letters to the troops, instilling hope and strength among both the frontline fighters and those behind the scenes. Notably, aid convoys dispatched during the Leningrad blockade exemplify the Kyrgyz people's resolute efforts. Consequently, these delegations represented a significant social and supportive activity.

In conclusion, the Kyrgyz people, akin to other Central Asian Turkic communities, consistently dispatched various supplies essential for front-line soldiers throughout the war. Although these support activities significantly impacted the Kyrgyz people's living conditions negatively, they persevered continuously in pursuit of victory. Thus, the Kyrgyz people made substantial contributions not only on the front lines but also by providing intensive support from behind. Their assistance and motivation played a pivotal role in the successful execution of the Soviet Union's overarching war strategy, positioning Kyrgyzstan's active participation as a crucial factor influencing the course of the Second World War.